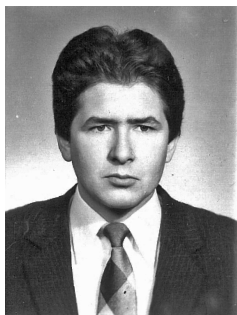

„În 1989, muncitorii de la Steagu’ au încercat să se solidarizeze cu timișorenii”

Gheorghe Iosif

După 15 noiembrie, s-au purtat îngrozitor cu oamenii din Uzina de Autocamioane. Au ajuns pînă acolo încît au adus oameni din alte uzine ca să-l întîmpine pe Ceaușescu, în momentul în care a vizitat din nou uzina. S-a ajuns pînă acolo încît la mai multe secții s-au sudat ușile ca să nu iasă oamenii afară, să atenteze cumva la viața cuplului prezidențial. Au adus muncitoare de la fosta Partizanul¹¹⁶ în uzină, știu precis. Am văzut cu ochii mei colegi care au sudat ușile la secții, efectiv s-au sudat ușile și oamenii erau ținuți înăuntru ca în cuști. Imediat după revolta muncitorilor din noiembrie 1987, a fost imposibil să ne solidarizăm cu ei, din cauza presiunilor psihologice care existau în momentul acela, frica plutea în aer, fapt care ne-a marcat pentru mult timp, și acesta a fost motivul principal pentru care, în decembrie '89, în momentul în care a început Revoluția la Timișoara, ne-am hotărît, gîndindu-ne și la ce făcuseră colegii noștri cu doi ani în urmă, să facem ceva pentru solidarizarea cu timișorenii. În Brașov această acțiune a început tot în Steagu’ Roșu, e un lucru puțin cunoscut, în dimineața de 19 decembrie cei care încercaserăm fără succes să ne solidarizăm cu colegii noștri din 15 noiembrie '87 am stabilit că trebuie făcut ceva și s-a mers pe ideea să discutăm cu cei în care aveam absolută încredere. La ora 4 după-amiaza urma să ne întîlnim în Piața Sfatului și să încercăm să profităm de faptul că toată lumea ieșea de la serviciu, eram conștienți că orice grup de oameni care se strînge va produce o concentrare de masă. Pînă la ora 2 după-amiaza am reușit să avem încredere în 37 de inși, mult prea puțin față de ce se credea. A trebuit să amînăm totul cu 24 de ore, eram conștienți că nu se mai poate pleca așa ca la 15 noiembrie, pentru că era prea vizată uzina, și abia după o zi lucrul acesta s-a reușit. Pot să spun că era o simpatie pentru cei care au participat la revolta din '87. Am făcut parte din grupul petiționarilor din 21 decembrie, moment în care cei de la partid au cerut ca un număr de reprezentanți ai celor care au ieșit la demonstrație să le precizeze care le sînt cererile. Atunci am făcut un pas în față, fără să fiu un conducător al oamenilor, bineînțeles, și am făcut parte din cei 21 de semnatori ai petiției. Pe actul respectiv, trei dintre puncte se refereau la revolta din 15 noiembrie 1987. Acolo se cerea suspendarea deportărilor, suspendarea oricărei pedepse, revenirea celor deportați în Brașov și punerea lor în drepturi. Aceste doleanțe au fost scrise de mîna, pe o hîrtie. În momentul în care ei au spus să vină niște reprezentanți să discute cu ei, s-a dorit să se intre în clădire. Ne-am dus la hotel Capitol și ne-au dat de-acolo de la recepție o mașină de scris, cineva știa să bată la mașină și am dactilografiat punctele respective. Era o idee generală, fapt care releva în conștiința brașovenilor momentul 15 Noiembrie 1987. De asemenea, în primele luni după Revoluție, toată lumea a fost de acord cu orice s-a propus în sprijinul celor care au fost condamnați și deportați. În delegația respectivă, care s-a întîlnit cu prim-secretarul Preoteasa în 21 decembrie 1989, eram patru persoane din Întreprinderea de Autocamioane,

116. O fabrică de accesorii textile, în special panglici, din apropierea Uzinei de Autocamioane.

se știa care e starea de spirit și că îi considerăm niște eroi pe cei care au avut curajul să se revolte pe 15 noiembrie, care erau pentru noi acum un exemplu.

„Nu avea ce să mă atragă la Brașov. Dar m-am întors”

Mihai Macovei

La proces, la sfârșit avocații s-au ridicat, reprezentau fiecare (erau 3 avocați parcă) câte 20 dintre noi, și au zis că, avînd în vedere că sînt tineri, că sînt femei, că au copii, situații materiale precare și așa... să le acorde clemență la deliberare. În sală, ăștia, secretarii de partid și șefii de secție, spuneau că gata, vă împușcă. După proces, am fost deportat la Botoșani, la 30 de kilometri de casă, de satul în care m-am născut, aproape tot acolo am fost și deportat și nu aveam voie să merg să-mi văd familia decît cu aprobarea lor, o ceream de la șeful Miliției și al Securității. Pentru unii, locul unde te-ai născut era și locul unde te și deporta, nu a fost regulă pentru toți, dar așa a fost în multe cazuri. După 1989 nu aveam de ce să mă întorc, nu aveam familia aici. Eu am terminat liceul în '85 în Dorohoi și de acolo am primit repartitie la IABV, să vin să mă angajez, cum se făcea atunci. Am lucrat o lună, apoi a venit armata, și după armată, deci era '87, m-au încadrat! Și pînă în '87 eram tînăr, nu avea ce să mă atragă la Brașov. Dar m-am întors. Am fost mai mult decît norocos, că nu m-au mai bătut și mi-au dat medicamente pentru măslea. Mă pot considera fericit chiar pentru că am fost de față atunci cînd coloana de oameni a început să cînte *Deșteaptă-te, române!* A fost cel mai impresionant moment pe care l-am trăit în viața mea¹¹⁷.

*

Mihai Macovei a fost deportat la Botoșani, unde și-a executat pedeapsa de 2 ani la locul de muncă la Întreprinderea Mecanică Auto din oraș, unde a lucrat pînă pe 10 februarie 1990, cînd s-a reîntors în Brașov și a solicitat înscrierea în Asociația 15 Noiembrie 1987, care tocmai se constituise. El este un tip reprezentativ pentru muncitorii revoltați la 15 noiembrie – originar din Moldova, ajuns de foarte tînăr la Brașov, muncitor calificat la locul de muncă la fabrica de autocamioane, fără rude în oraș, dar care s-a simțit atît de legat de aceste locuri, încît aici se simțea mai acasă decît în locurile de baștină. Și a ținut să se întoarcă la Brașov atunci cînd deportarea a luat sfîrșit – în fond, aici își luase certificatul de maturitate, în toate sensurile posibile. La Botoșani a fost pus din primele momente sub urmărire, ca toți ceilalți muncitori deportați în 24 de județe ale țării, de către Serviciul 2 de la Inspectoratul Județean de Securitate Botoșani, printr-un „plan de măsuri” nr. 004 din 18 decembrie 1987, aprobat de șeful Serviciului II, căpitanul

117. Macovei este unul dintre pușinii care, în cursul anchetelor de la București, ce au durat încă 14 zile, nu au mai fost bătuți.

Constantin Clivei. De urmărirea propriu-zisă s-a ocupat lt. Liteanu, ofițer operativ. Din primele momente, aflăm că Macovei a primit în „mapa de verificare” numele conspirativ Axente și că urmărirea sa a fost decisă la nivel local „în conformitate cu Ordinul Departamentului Securității Statului nr. 200/SG/D/00121649 din 9 decembrie 1987; sus-numitul a fost luat în lucrare pentru cunoașterea comportamentului și atitudinii la locul de muncă. În cadrul mapei de verificare au fost propuse a se lua următoarele măsuri: prevenirea desfășurării oricăror activități necorespunzătoare de către cel în cauză; stabilirea concepțiilor politice prezente ale numitului Macovei Mihai. Pentru realizarea acestor sarcini au fost întreprinse următoarele măsuri: încadrarea informativă la locul de cazare și locul de muncă prin sursele Virgil și Panfil Dan; interceptarea unor canale de legătură interne ce pot fi folosite în scopuri ostile; instalarea mijloacelor TO de tip IDM la locul de cazare a urmăritului”. A avut loc „instruirea concretă” a rezidentului Virgil și a colaboratorului Drob, care au fost dirijați imediat pe lângă Mihai Macovei¹¹⁸. Patru colegi de cameră și alți trei colegi din căminul de nefamiliști de pe strada Luna nr. 4 sînt verificați la cartotecă în decembrie, răspunsurile vin în ianuarie, unul singur „a fost în atenția Miliției economice Botoșani”¹¹⁹. Sînt mai multe note informative din mapa de verificare. Fusese adus în 10 decembrie la cămin de Teodor Măntăluță, șeful de la personal, care i-a spus administratorului, sursa Virgil, că „e o rudă a sa și vine din Dorohoi și să fie repartizat într-o cameră bună, cu oameni serioși”. „Pare o fire tăcută”, nota Virgil, care a aflat că „în data de 27 decembrie a intenționat să plece la părinți în orașul Dorohoi, dar nu a mai plecat, deoarece mi-a spus că nu a primit bilet de voie de la organele de miliție”. Virgil a informat că nu l-a întrebat de ce are nevoie de așa ceva și nici el nu a spus. După două zile, în pragul Revelionului, a fost căutat de fratele său Marian, nu a fost găsit în cameră, dar s-au întâlnit în oraș¹²⁰. Rezidentul Panfil Dan a intrat și el pe fir: l-a chemat în decembrie, la cîteva zile după ce a fost adus la Botoșani, sub pretextul de a-i face carnet UTC și a-l lua în evidență. „Cu această ocazie, Macovei Mihai a relatat față de sursă că nu este UTC-ist, deoarece a fost exclus în perioada cît a lucrat la Brașov, fără a preciza exact motivul pentru care a fost exclus, motivînd că a plecat fără acordul unității pentru a veni la Botoșani. La locul de muncă acesta este o fire retrasă, tăcută, nu se angrenează în discuții cu ceilalți colegi și atunci cînd discută cu alții abordează mai mult probleme de sport. În una din zile, fiind cu el în drum spre cămin, am abordat în discuții aspecte petrecute la Brașov în luna noiembrie 1987, la care numitul Macovei a relatat că, deși era în Brașov, nu a auzit nici el mai multe aspecte decît ce se cunoaște și pe la noi.” Virgil revine în 4 februarie, povestind că a fost vizitat de fratele său cu o zi înainte, „acesta stînd în cameră circa o oră, fiind numai ei doi, apoi au plecat împreună în oraș”. Pe 1 fusese chemat la organele de miliție, „apoi a fost vizitat la cămin de către colonelul Calistru. Cunosce că în ultima perioadă de timp a întîrziat de mai multe ori la serviciu, iar la intervenția șefului de personal, să-l mut în cameră cu alți colegi, a intervenit colonelul Calistru, precizînd să nu fie mutat” – după cum ne putem da seama din evoluția ulterioară a faptelor, camera „microfonată” nu era încă pregătită. A fost mutat mai tîrziu, la începutul lunii martie, după ce a cerut el însuși din nou acest lucru – ajunsese să întîrzie la serviciu, pentru că colegii săi chefuliau pînă tîrziu în noapte; de altfel, într-o altă împrejurare Virgil relatează că „l-am găsit pe acesta

118. ACNSAS, dos. I 003226, vol. 1, f. 2-3.

119. *Ibidem*, f. 38.

120. *Ibidem*, note din 18 și 30 decembrie 1987 (f. 10-11).

singur. I-am atras atenția asupra curățeniei în cameră și s-a arătat foarte nemulțumit, deoarece numai el trebuie să facă curățenie, pentru că ceilalți pleacă mereu în oraș și nu vor să facă curat în cameră”. Este văzut „în permanență de unul singur”. Mai multe despre noii prieteni ai lui Mihai Macovei află rezidentul Panfil Dan, care informa Securitatea pe 2 februarie că „are relații mai apropiate cu Cojocaru Artemiza și Păduraru Ioan. Sursa a avut ocazia să-i vadă de mai multe ori stînd de vorbă, iar de la locul de muncă pleacă împreună. Nu lipsește de la program, dar în fiecare joi la schimbul doi este învoit de maistru, fără a preciza unde pleacă”. Se împrietenește și cu Fănică, un muncitor mai în vîrstă, iar învoirile sale de joi n-au scăpat atenției colegilor. Panfil Dan informa că un muncitor a întrebat „unde pleacă Macovei, la care altul a relatat că numitul este venit de la Brașov și că trebuie să se prezinte la Miliție în fiecare joi. Totodată, acesta a spus că a auzit de la sora sa, care lucrează la IUPS Botoșani, că și acolo în acea unitate a venit un muncitor de la Brașov și că și acesta ar avea probleme, întrucît el are familie la Brașov și el este la Botoșani”. Legenda cu „detașarea” sau teama că nou-venit ar putea fi informator se destrămasă – colegii de serviciu, dacă nu știau de-a dreptul, intuiau de-acum situația noului lor coleg și-l priveau cu simpatie. Simpatie care începe să transpară și din unele note informative. Virgil informa într-o notă, tot pe 2 februarie, că „de obicei era vizitat de un frate al său din Dorohoi, dar în ultima perioadă de timp nu l-am mai văzut. Nu este vizitat de nimeni și nici nu creează probleme deosebite în cămin. Este în continuare foarte retras și disciplinat”, stă numai în compania colegilor de cameră și „se încadrează perfect în regulamentul de ordine interioară a căminului”, a scris stereotip administratorul de cămin în mai multe rînduri, ceea ce ne face să întrevădem o urmă de simpatie față de tînărul muncitor brașovean, căruia nu vrea să-i creeze probleme suplimentare. Pe 18 martie, Macovei a fost chemat să se prezinte cu buletinul la evidența populației și în aceeași zi a fost vizitat de fratele său din Dorohoi. Ulterior, i-a relatat lui Virgil că „a fost la Miliție, la evidența populației, întrucît i s-a făcut mutație definitivă în municipiul Botoșani. Față de acest aspect, nu s-a arătat a fi prea mulțumit, dînd de înțeles că-i convenea mai mult fără această mutație definitivă”¹²¹.

Între timp, Mihai Macovei fusese mutat în camera microfonată. Iată cîteva din discuțiile redade de un subofițer de Securitate, înregistrate în 4 martie 1988: „În jurul orei 17.30, în cameră se găsesc trei cetățeni. Se discută despre sport, fotbal, box. Apoi despre faptul că se pot cîștiga bani fără să muncești prea mult. Așa cum fac ăștia care vînd pe piață murături și alcool fabricat clandestin. Se discută despre populația Chinei, că este foarte mare, se nasc 15 milioane de copii pe an. Se discută despre faptul că recent au primit ordine de concentrare mai mulți tineri, au primit tot echipamentul de război, raniță, 15 perechi de ciorapi, ținută nouă militară, căști de fier, foi de drum pentru autobuz, pentru tren și avion. Bănuiesc că aceștia ar face parte din grupurile de comando. Completează altul care zice că într-adevăr țara noastră are mulți dușmani și, dacă mai apare vreo demonstrație, trebuie să aibă forțe ca să poată face față. Așa a fost problema în Ungaria. Cînd s-a întîmplat problema în Ungaria, Nicolae era plecat în China și cei din Tîrgu Mureș, mai multe sute de studenți și alții, au beneficiat de această situație, că șeful era plecat, au dat foc la steagul României, au făcut proteste. Atunci au luat de la noi șoferi cu tot cu mașini și au plecat, li s-au dat pistoale la fiecare. Intervine un altul care își dă cu părerea că era bine pe timpul lui Cuza și Țepeș, căci măsurile de pedepsire se luau

121. *Ibidem*, f. 4-9, 27-29.

pe loc și nu se fura pe rupte și nu sînt prinși, iar cei ce sînt prinși și cu cunoștințe pe la partid și alte organe scapă să fie pedepsiți. Se discută apoi despre femei, diverse. La ora 22.30 se culcă”. Pe 12 aprilie 1988 este transcrisă o altă înregistrare : „La ora 16.45, în cameră se află obiectivul împreună cu Pintilie Constantin și Relinschi Ioan. Obiectivul și colegii de cameră discută despre mîncare, unele cumpărături pe care le-au făcut în ultimul timp (îmbrăcăminte). În continuare cei trei discută despre femei și relațiile lor cu unele femei de moravuri ușoare. În acest timp, cei trei consumă o sticlă cu vin. N.B. Menționez că de la introducerea obiectivului în cameră acesta nu a abordat niciodată în discuții probleme politice, nici el, dar nici colegii de cameră, nu s-a referit niciodată la evenimentele de la Brașov din 1987 sau alte evenimente interne sau internaționale ori care au prezentat interes pentru organele de securitate”. Probabil că atît Macovei, cît și colegii săi simțeau că e ceva în neregulă cu mutarea lor în noua cameră, mutare pe care cel puțin brașoveanul o solicitase cu mult înainte, fără să-i fie aprobată – mai mult, ofițerul de Securitate Calistru îl atenționase, cînd ceruse acest lucru prima dată, să-și vadă de treabă și să rămînă acolo unde e. Cu toate acestea, se mai face o încercare. O altă înregistrare, din 15 mai 1988, justifică puțin elanul „tehnic-operativ” al Securității : „La ora 5.50 se aud în cameră discuții între doi cetățeni. Se discută despre lipsa de alimente din magazinele alimentare. Cu toate că avem două abatoare, crescătorii de vaci, oi, porci, tot nu este de cumpărat. Înainte găseai de toate, salariul era garantat, erau păsări vii, pulpe de rață, salam, acum parcă ar fi altă lume. Este perioada aceasta încărcată și de tabele de cartelă. Unul dintre ei spune că cei din Brașov o duc bine acum. Intervine celălalt, care zice că nu este adevărat. Celălalt zice că era bine dacă izbucnea la București incidentul de la Brașov, căci lua amploare puternică. Acolo este centrul politic al țării, armată, poliție, Securitate. Dar nu pot fi mai mulți decît oamenii, este improbabil să fie atîția. Dar capitala este alimentată cu alimente din abundență. După aceste discuții, nu se mai aude nimic la obiectiv”¹²². Erau chestiuni cu totul nesemnificative. Se decide sistarea utilizării mijloacelor TO în camera de cămin 51.

La mai puțin de două săptămîni de la înregistrarea acestei convorbiri, pe 27 mai 1988, se decide prin raportul 001501 închiderea mapei de verificare 1501 „privind pe numitul Macovei Mihai”, supranumit de Securitate „Axente” : „În urma măsurilor întreprinse au rezultat următoarele aspecte : atît la locul de muncă, cît și la locul de cazare numitul are o atitudine foarte rezervată, nu caută prietenia altor colegi, fiind văzut mai tot timpul de unul singur. Nu abordează în discuții aspecte petrecute la Brașov în anul 1987, evitînd discuțiile în grup. Din exploatarea mijloacelor TO instalate la locul de cazare al acestuia nu au rezultat probleme deosebite, discuțiile fiind purtate cu privire la alte aspecte. De asemenea, nu a rezultat să se antreneze în discuții cu caracter politic sau denigrator la adresa orînduirii sociale și de stat. Prin organele de miliție, numitul Macovei Mihai a fost dat în grija colectivului de oameni ai muncii din cadrul IMA Botoșani. Avînd în vedere atitudinea și comportarea acestuia, propunem închiderea mapei de verificare, cu menținerea numelui Macovei Mihai în evidențele de securitate”. Propunerea a fost făcută de locotenentul Liteanu Liviu, ofițer operativ, și aprobată de șeful Serviciului II, căpitanul Cliveti Constantin¹²³.

Liniștea nu a durat foarte mult. Sub presiunea Direcției a II-a a Securității de la București, dosarul este redeschis – nici unul dintre muncitorii brașoveni nu putea fi

122. *Ibidem*, vol. 2, f. 1-3.

123. *Ibidem*, vol. 1, f. 2.

lăsat în afara controlului, iar urmărirea informativă este ridicată la o treaptă superioară. În 16 iulie 1988 s-a întocmit un raport „cu propunere de includere în supraveghere informativă cu prioritate a numitului Macovei Mihai, lăcătuș la Întreprinderea Mecanică pentru agricultură”. Se invocau același ordin 200 al DSS, cunoașterea în scop de prevenire a acțiunilor sale, fiind dirijați în acest scop tot informatorii Panfil Dan și Virgil, precum și „efectuarea de investigații a urmăritului la locul de domiciliu al părinților”. Se fac adrese către serviciul S, de filaj al corespondenței (f. 18-20). Notele informative sînt sporadice și lipsite de substanță. Panfil Dan informa în 30 august că, „purtînd o discuție cu CTC-istul secției referitor la Macovei, acesta a relatat că e colaborator al organelor de miliție și că în fiecare joi este învoit după-amiază pentru a se prezenta acolo și de aceea este protejat și de maistru”. A plecat în concediu între 15 decembrie 1988 – 3 ianuarie 1989, s-a prezentat pe 4 la serviciu „și, cu toate că colegii au insistat să povestească cum a petrecut concediul, acesta a refuzat total”. Are relații apropiate cu Artemiza, informatorul nu cunoaște „perspectiva căsătoriei”, stă tot în camera 51. În 6 iunie 1989, Panfil informează că Macovei a relatat că a aflat de la colegi de armată, el făcînd la grăniceri, că tot mai mulți încearcă să treacă frontiera și că recent un sat întreg a trecut dincolo, fapt pentru care paza la frontieră a fost dublată. În 8 noiembrie 1989, într-o ultimă notă de la Virgil, avem ultimele informații despre „obiectiv” : „Nu are de gînd să se căsătorească anul acesta, deoarece mai are cîteva nunți în familie și nu mai are bani. La căminul de nefamiliști nu este vizitat decît de prietena sa și chiar cu diferite ocazii îi oferă cadouri. Nici în oraș nu poate fi văzut decît în compania acelei fete. În continuare a rămas o fire foarte închisă, cu mult greu scoate o vorbă”¹²⁴.

Grație serviciului S de filaj și interceptare a corespondenței, putem prezenta cîteva emoționante scrisori din deportare, trimise și primite de Mihai Macovei și îndosariate în copie dactilografiată la finalul dosarului I 003226, din arhiva fostei Securități, păstrată la CNSAS. Pentru că nu privesc aspecte intime și ele sînt singurele care zugrăvesc drama prin care trecea muncitorul deportat, le transcriem mai jos. Prima este o scrisoare pe care Macovei o trimite pe 19 decembrie 1987 la Brașov, către Augusta Puntea, o doamnă în vîrstă de care se apropiase ca tînăr muncitor ajuns în marele oraș și care îi ghidase formarea intelectuală : „Am ajuns cu bine în Botoșani, de mîine voi începe lucrul la întreprinderea la care am fost repartizat. Ca și la Brașov, și aici stau la căminul de nefamiliști al întreprinderii la care lucrez. Pînă acum nu am lucrat, pentru că a trebuit să-mi fac actele necesare pentru încadrare și a durat destul de mult acest lucru. Orașul e mai mic, se construiește mult, dar e frumos. În cameră stau cu cinci băieți din împrejurimile Botoșaniului, sînt băieți de treabă, numai curățenia lasă de dorit. Mîncare nu avem unde să ne pregătăm, pentru că nu există bucătărie comună și nici cu reșou nu ne dă voie, așa că trebuie să mănînc numai la cantină sau prin oraș. Oricum, alimentația este mai bună comparabil cu cea a Brașovului și nici nu este așa de aglomerat. Acasă nu am fost încă, dar am dat un telefon care a fost primit cam cu răceală, așa că mi-a cam pierit dorul de a-i vedea pe cei de acasă, probabil că sînt foarte supărați pe mine. Te rog pe mata să mă ierți pentru necazurile ce vi le-am pricinuit, dar simt nevoia ca măcar matală să mă înțelegi, dacă ceilalți nu pot. Numai eu știu cît am suferit și simt că după cele petrecute sufletul meu a îmbătrînit cu zece ani. Nimic nu mă mai poate bucura acum, sînt indiferent la toate, și la bune, și la rele, și le aștept să vină cu inima frîntă. Îmi pare rău că am părăsit Brașovul, dar și mai rău îmi pare că nu vă mai pot vedea și

124. Ibidem, f. 22-27.